

A young woman with brown hair is smiling and looking down at a young man with dark curly hair who is looking up at her. The image is overlaid with a semi-transparent purple and pink gradient. The text is centered over this gradient.

ZWIJGEN IS ZONDE

SEKSUELE EN RELATIONELE VORMING AAN JONGEREN
IN RELIGIEUS EN CULTUREEL DIVERSE GROEPEN

RutgersWPF

Rutgers WPF is een gerenommeerd kennis- en adviescentrum op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. De organisatie werkt in Nederland, Afrika en Azië en streeft ernaar de seksuele gezondheid en rechten wereldwijd te verbeteren. Speciale aandacht gaat uit naar jongeren, vrouwen en kwetsbare groepen, zoals mensen met een ziekte of beperking. Rutgers WPF ondersteunt professionals in hun werk zodat zij hun deskundigheid op het gebied van seksualiteit kunnen vergroten. *Rutgers WPF is lid van IPPF, International Planned Parenthood Federation*

Rutgers WPF

t +31 (0)30 231 34 31
office@rutgerswfpf.nl
www.rutgerswfpf.nl

Oudenoord 176-178
3513 EV, Utrecht

ZWIJGEN IS ZONDE

SEKSUELE EN RELATIONELE FORMING AAN JONGEREN
IN RELIGIEUS EN CULTUREEL DIVERSE GROEPEN

Inhoudsopgave

INLEIDING	6
1 RELIGIE, CULTUUR EN SEKSUALITEIT	10
2 SEKSUELE RECHTEN VAN JONGEREN	16
3 SEKSUELE VORMING AAN JONGEREN IN RELIGIEUS EN CULTUREEL DIVERSE GROEPEN	22
4 RELIGIES IN NEDERLAND	36
5 CHRISTENDOM	40
6 ISLAM	46
7 HINDOEÏSME	52
8 BOEDDHISME	58
9 JODENDOM	62
SLOTWOORD	66
REFERENTIELIJST	68

Inleiding

Hoe houd ik rekening met de religieuze of culturele achtergrond van jongeren bij lessen over seksualiteit en relaties? Is voorlichting mogelijk in een groep met jongeren, die vanwege hun geloof niet over seks mogen praten? Welke kennis over religies en seksualiteit is hierbij essentieel? Iedere jongere, ongeacht religie, cultuur, opleiding of sekse, heeft recht op goede seksuele en relationele vorming. Hoewel de meeste jongeren tegenwoordig toegang hebben tot uiteenlopende informatiebronnen, blijkt de kennis van het lichaam, seksuele ontwikkeling, anticonceptie en seksuele risico's vaak beperkt of onjuist.

Kennisoverdracht is belangrijk, maar niet de enige voorwaarde voor een goede seksuele gezondheid. Het is ook belangrijk dat jongeren seksuele risico's goed kunnen inschatten, de intentie hebben gezonde keuzes te maken en vaardigheden opdoen om over seks te praten. Daarbij moeten ze leren rekening te houden met de gevoelens, opvattingen, normen en waarden van henzelf en anderen. Daarom praten we liever over seksuele en relationele vorming en niet over seksuele voorlichting.

Seksuele en relationele vorming

Veel docenten en voorlichters ervaren het geven voorlichting en lessen over relaties en seksualiteit aan jongeren als leuk, maar ook bijzonder lastig. Goede seksuele en relationele vorming kan namelijk zelden op een neutrale, waarde vrije en puur biologische manier worden gegeven. Gesprekken over seksualiteit raken ieders persoonlijke opvattingen, denkbeelden, waarden en normen. Jongeren verschillen onderling sterk in hun kennis over seksualiteit, hun seksuele gedrag en ervaring. Sommige jongeren krijgen van hun ouders of verzorgers geen adequate seksuele voorlichting, omdat dit binnen hun religie of cultuur niet gangbaar is. In dat geval zijn ze vooral aangewezen op informatiebronnen als internet, media of leeftijdsgenoten, waarbij de informatie niet altijd betrouwbaar is. Er zijn ook ouders die wel prijs stellen op seksuele en relationele vorming, maar dit liever overlaten aan de school of het jeugd-welzijnswerk. In de lessen worden docenten en voorlichters soms geconfronteerd met jongeren, die niet willen praten over seksualiteit en zich terugtrekken vanwege hun geloof of culturele achtergrond. Onderlinge gesprekken over persoonlijke thema's als partnerkeuze, homoseksualiteit of maagdelijkheid kunnen ook ontaarden in heftige

discussies of zelfs ruzie, bijvoorbeeld als een jongere opmerkt homo's vies te vinden, als een jongen beweert dat meiden in korte rokjes uit zijn op seks of als iemand zegt dat het belachelijk is om te wachten met seks tot na het huwelijk. Grenzen van jongeren, maar ook van docenten, worden vaak onbewust en onbedoeld overschreden.

Veel docenten en voorlichters hebben behoefte aan informatie over de invloed van religie en cultuur op seksualiteit en hoe ze hier rekening mee kunnen houden bij seksuele en relationele vorming in multiculturele groepen. Religie en cultuur zijn van grote invloed op denkbeelden, opvattingen, waarden en normen over seksualiteit en kleuren de ervaringen en beleving. Sekse, opleiding en sociaal economische status zijn hier ook op van invloed.

Voorlichters kunnen persoonlijke waarden en normen soms onbedoeld overdragen, zonder oog te hebben voor de gevoeligheden onder jongeren uit verschillende culturen en religies. Zo kan een christelijke voorlichter moeite hebben met het verzorgen van lessen over seksualiteit, omdat hij van mening is dat jongeren hier nog niet aan toe zijn. Daarentegen kan een islamitische voorlichter van mening zijn dat jongeren juist goed moeten worden voorgelicht, omdat het in de opvoeding thuis geen onderwerp van gesprek is. Rekening houden met diversiteit betekent echter niet alleen oog hebben voor verschillen, maar juist ook aandacht hebben voor overeenkomsten in standpunten en achtergronden van jongeren. Dit is een hele uitdaging!

Oplossingen

Veel voorlichters missen basale kennis van denkbeelden en opvattingen over seksualiteit, die geworteld zijn in bepaalde culturen en religies. Ze weten vaak niet hoe ze hier rekening mee kunnen houden tijdens de seksuele en relationele vorming. Enkele voorbeelden van vragen waar voorlichters mee worstelen zijn: "Moeten islamitische jongens en meiden apart seksuele voorlichting krijgen?", "Hoe bespreek je vrouwenbesnijdenis in een groep Afrikaanse meiden?", "Een Chinees meisje in mijn groep wil voor de tweede keer een abortus ondergaan, is dat daar normaal?", "Wat zegt de Koran nou écht over homoseksualiteit?", "De Afghaanse jongeren in mijn

groep hebben een stereotype man-vrouwbeeld dat hier al jaren is achterhaald. Hoe ga ik daarmee om?”.

Dit boekje biedt professionals een houvast om in multiculturele groepen seksualiteit bespreekbaar te maken, maar geeft geen kant-en-klare antwoorden of standaardoplossingen. Dit zou generalisaties te veel in de hand werken en geen recht doen aan de diversiteit binnen groepen, culturen en nationaliteiten. Zo bestaan er bijvoorbeeld onder christenen verschillende opvattingen over abortus, de ene christen vindt abortus ontoelaatbaar, terwijl de ander het in noodsituaties acceptabel vindt. Zo heeft de ene moslim geen enkel bezwaar tegen jeans of korte rokken, terwijl de ander islamitische vrouwen alleen waardeert als zij gesluierd gekleed gaan. De Nederlandse 'liberale houding over seksualiteit' wordt ook niet gedeeld door alle landgenoten. Tegelijkertijd moet de nadruk niet teveel op verschillen liggen, maar is het juist van belang te kijken naar overeenkomsten in standpunten binnen religies en culturen. Een protestants christelijk en een islamitisch meisje kunnen het eens zijn in de opvatting met seks te wachten tot het huwelijk.

Opbouw

In hoofdstuk één volgt een korte uiteenzetting over de relatie tussen religie, cultuur en seksualiteit. Daarbij worden de meest actuele en relevante cijfers gepresenteerd uit Seks onder je 25e, het landelijke onderzoek naar jongeren en seksualiteit in Nederland. Het tweede hoofdstuk beschrijft de seksuele en reproductieve rechten van jongeren. Deze rechten vormen de ethische basis voor een samenleving en zijn daarom de legitimatie voor seksuele en relationele vorming in multiculturele groepen. Het krijgen van seksuele voorlichting is namelijk een grondrecht, dat religieuze of culturele bezwaren overstijgt. In het derde hoofdstuk wordt vooral stilgestaan bij de voorbereiding en uitvoering van seksuele en relationele vorming aan jongeren in uiteenlopende groepen. Naast belangrijke randvoorwaarden als veiligheid en respect in het omgaan met diversiteit, wordt ook stil gestaan bij de gewenste competenties van voorlichters. In hoofdstuk vier worden de vijf in Nederland meest voorkomende religies beschreven: het christendom, de islam, het hindoeïsme, het boeddhisme en het jodendom. In de hoofdstukken erna worden per religieuze stroming de standpunten belicht ten aanzien van seksualiteit, maagdelijkheid, huwelijk, anticonceptie, abortus, homoseksualiteit en partnerkeuze. Daarbij wordt aangegeven hoe in elke stroming aangekeken wordt tegen seksuele voorlichting.

'Zwijgen is Zonde' biedt voorlichters een houvast om thema's als seksualiteit en relaties binnen multiculturele en multireligieuze groepen jongeren bespreekbaar te maken. Discussie en uitwisseling van standpunten in combinatie met betrouwbare informatie kan jongeren helpen eigen keuzes te maken. Binnen een multiculturele samenleving ligt de nadruk op de dialoog en de bereidheid over seksualiteit te leren van verschillende culturen. Een veilige en respectvolle leeromgeving zijn hierbij belangrijke condities, want zwijgen is zonde!

*Yuri Ohrichs
Ineke van der Vlugt
Rutgers WPF 2013*

In dit boekje wordt gesproken over voorlichters. Hiermee wordt iedere professional bedoeld (bijvoorbeeld docenten), man of vrouw, die beroepshalve jongeren begeleidt bij hun seksuele ontwikkeling.

1

RELIGIE, CULTUUR EN SEKSUALITEIT

“Waar komen aarde en mens vandaan? Waarom sterven wij? Is er leven na de dood?”. Op dit soort vragen geeft het geloof antwoord. Geloof is vooral een zingevingsysteem, waarmee angsten voor het onbegrijpelijke een plek krijgen. Religie draait om het geloof in een hogere, bovennatuurlijke macht, het goddelijke of God. Dit geloof en de aanname van de daarbij behorende ideeën en voorschriften hebben veel invloed op waarden en normen, opvattingen en gedrag van mensen. Gelovigen geven met religie een zinvolle betekenis en waardevolle invulling aan het leven.

Religie en cultuur

Religie ligt altijd ingebed in een cultuur. Het omschrijven van de term cultuur is minstens zo moeilijk als het definiëren van de term religie. Een mogelijke definitie van cultuur is:

Een geheel van opvattingen, voorstellingen, symbolen, kennis, waarden, normen, gebruiken en gewoonten waarover binnen een groep mensen in een bepaalde periode en situatie overeenstemming bestaat en waarmee zij hun voortbestaan veilig kunnen stellen.

Cultuur vormt de basis, waarop mensen met elkaar samenleven. Culturen veranderen steeds, oude gebruiken kunnen plaatsmaken voor nieuwe gewoontes, opvattingen en gedragingen. Religie, daarentegen, is meer statisch. De regels en richtlijnen zijn vastgelegd in religieuze geschriften en worden door instituties, zoals kerk of moskee uitgedragen. De geschriften worden soms verschillend geïnterpreteerd en religieuze regels en richtlijnen herschreven of aangepast. Gelovigen kunnen botsen met hun traditionele cultuur als zij zelf afwijken van gangbare gewoontes en opvattingen. De scheidslijn tussen religie en cultuur is niet altijd even duidelijk, omdat zij elkaar kunnen overlappen. Beiden beïnvloeden de waarden en normen van mensen, hun opvattingen en gedragingen.

Opvattingen over seksualiteit binnen diverse religies

Het is belangrijk te bedenken dat de opvattingen en denkbeelden binnen de verschillende religies, die we in dit hoofdstuk weergeven, niet te generaliseren zijn naar alle gelovigen. Gelovigen binnen een religieuze stroming hebben uiteenlopende opvattingen en denkbeelden en brengen deze op verschillende manieren tot uitdrukking.

De invloed van religie en cultuur op seksualiteit

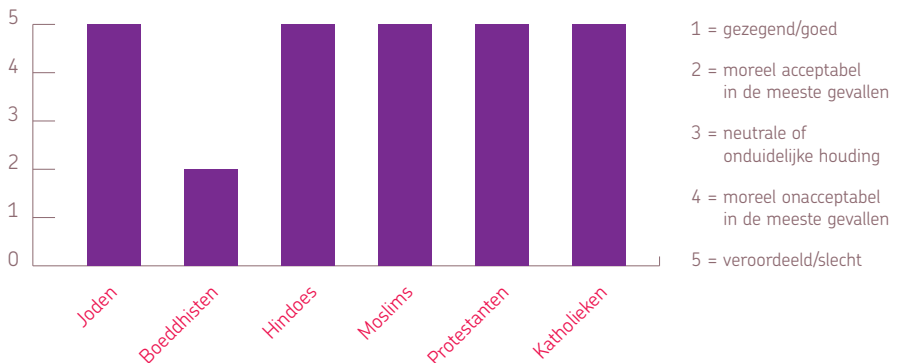
Persoonlijke opvattingen, normen en waarden over seksualiteit en seksueel gedrag worden sterk bepaald door cultuur en religie. In de discussies over seksualiteit domineert vaak het geloof, terwijl in werkelijkheid de cultuur doorslaggevend is. Omdat cultuur en religie nauw met elkaar verweven zijn, hebben veel jongeren moeite religie en cultuur uit elkaar te houden. Soms wordt behoud van maagdelijkheid of uithuwelijking gelegitimeerd vanuit het geloof, terwijl dergelijke opvattingen vooral geworteld zijn in traditionele culturen. In sommige culturen gaan seksualiteit en religie niet samen. Praten over seksualiteit suggereert dat je seksueel actief bent, terwijl seksueel contact voor het huwelijk in bepaalde religies en culturen niet is toegestaan.

Niet alleen het seksuele gedrag wordt beïnvloed door religie en cultuur, maar ook de eigen gedachten, denkbeelden, waarden, normen, fantasieën, verlangens en wijze waarop seksualiteit wordt besproken en beleefd. Kinderen krijgen al op jonge leeftijd impliciete en expliciete boodschappen, normen en waarden mee over seksualiteit via de opvoeding van ouders, school, media en omgeving. Zo mogen in sommige culturen jongens en meisjes geen gemengd onderwijs volgen of samen op straat gezien worden. In de ene cultuur is masturbatie toegestaan, in de andere cultuur is dit een groot taboe. In sommige culturen kiezen de ouders de partners voor hun dochter, in andere culturen zijn jongeren vrij in hun partnerkeuze.

Dat religie invloed heeft op seksualiteit is gebleken uit onderzoeken, waarin streng religieuze mensen werden vergeleken met minder streng gelovigen. Dit leidde tot de volgende conclusies:

- Religie is van invloed op de keuze en het gebruik van anticonceptiemiddelen.
- Religie beïnvloedt het moment waarop mensen hun eerste seksuele contact hebben. Binnen veel religies is seksueel contact voor het huwelijk niet toegestaan (zie diagram *voorhuwelijkse seks*).
- Religie heeft invloed op het seksuele gedrag. Gelovigen bleken minder geneigd tot orale en anale seks dan niet-gelovigen.
- Veel gelovigen hebben de indruk dat praten over seksualiteit door hun geloof verboden wordt. In geen enkele religie is dit echter waar. Toch blijken kinderen van gelovige

VOORHUWELIJKE SEKS

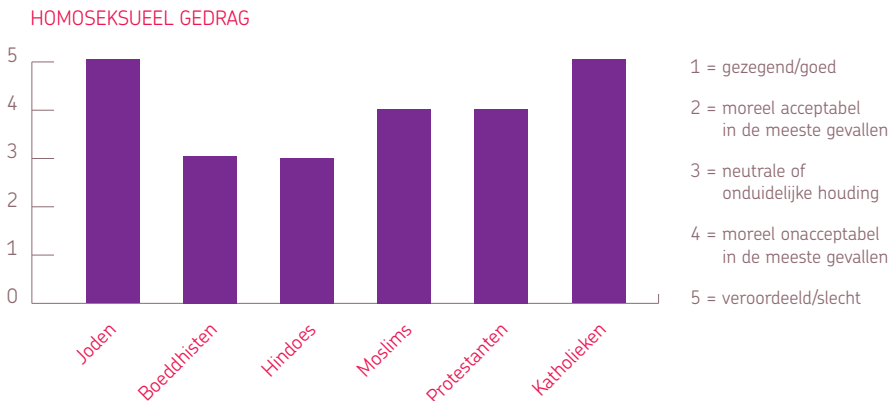
ouders vaak minder goed voorgelicht dan andere kinderen. Uiteraard moeten deze bevindingen ook in het licht gezien worden van de sociale en culturele context.

- Religie heeft invloed op het uiten van de seksuele geaardheid. Gelovigen rapporteerden relatief minder vaak homo- en biseksuele geaardheid. Het effect van religie hierop leek sterker te zijn voor vrouwen dan voor mannen (zie diagram *homoseksueel gedrag*).

De seksuele gezondheid van jongeren

Religie en cultuur spelen een grote rol in de gerapporteerde seksuele opvattingen en seksueel gedrag van jongeren in Nederland. Deze conclusie werd getrokken uit een grootschalig onderzoek onder jongeren van 12 tot 25 jaar, *Seks onder je 25^e* (De Graaf et al., 2012). Naast religie en etniciteit spelen ook andere factoren een rol, zoals gender, seksuele identiteit en opleidingsachtergrond. De seksuele ontwikkeling vindt plaats binnen een dynamisch, interactief proces van biologische en psychosociale invloeden en wordt door bijvoorbeeld religie en cultuur verder ingekleurd.

De meest opvallende verbanden tussen seksualiteit, geloof (met name christendom en islam) en etniciteit worden hierna beschreven. Zo zijn er verschillende overeenkomsten tussen christelijke jongeren, voor wie het geloof erg belangrijk is en islamitische jongeren. Voor jongeren met een Antilliaanse of Surinaamse achtergrond werden ook enkele opvallende resultaten gevonden.

© Rutgers WPF, november 2013

Samenstelling en redactie:

Yuri Ohlrichs, Ineke van der Vlugt

Eindredactie: Colette van den Adel, Lotte Zwaga

Vormgeving: Niels Luigjes

Fotografie: Holland in Beeld, iStock

Drukwerk: GTV Drukwerk

